

*Аскарова Г.М.***МУГАЛИМДИН ЧЫГАРМАЧЫЛЫК ӨСҮШҮ – АКТУАЛДУУ КӨЙГӨЙ***Аскарова Г.М.***ТВОРЧЕСКИЙ РОСТ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ – АКТУАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА***G.M. Askarova***CREATIVE GROWTH OF THE TEACHER IS AN ACTUAL PROBLEM***Окуучуларына билимдин учкунун берүү үчүн, мугалим өзү жарыктын деңизин шимируүгө тийиш.**В.А. Сухомлинский*

УДК: 377.057/175

Бул макалада мугалимдердин чыгармачылык өсүшүн өркүндөтүүдөгү айрым маселелер жөнүндө айтылып, заман агымына жараша окутуунун ар түрдүү усулдарын өздөштүрүүсү жөнүндө сөз болот. Мугалимдин чыгармачылык өнүгүүсүндөгү актуалдуу проблемалар каралып, жаңы ыкма менен иштөөнүн жолуна түшкөн мугалимдердин ишке болгон жоопкерчилиги, көптөгөн усулдар менен куралданып, үзүрлүү эмгектенип жаткан мезгили баяндалат. Коллективдеги педагогикалык климаттын таасири астында жетекчиликтин позициясынын жагымдуулугу, мугалимдин эмгегинин тура уюштурулушу, илимий конференциялардын үзгүлтүксүз уюштурулушу, мугалимдердин чыгармачылык менен иштөөсүнө өбөлгө түзөрү аныкталат. Ааламдашуу айдынында билим берүү системасында жаңы технологияны пайдалана билүү, студенттердин билимдерин, көндүмдөрүн калыптандырууда, жаңы билимдерди өздөштүрүүдөгү өзгөрүүлөр, жаңылыктарды киргизүү, күтүлүүчү натыйжаны сабактан алары айтылат. Интерактивдүү усулдарды колдонуу тажрыйбасы мугалимдин окуучуга маалымат берүүсү эмес, өз алдынча ойлоноусун өстүрүү, тура жоопта буу көндүмдөрүн калыптандыруусу боюнча маалымат берилип, актуалдуу проблемалар каралат.

Негизги сөздөр: коом, билим берүү, чыгармачылык, өнүктүрүү, көндүм, тажрыйбалуу, окутуу, иш-аракет, өсүп-өнүгүү.

В данной статье рассказывается о некоторых вопросах совершенствования творческого роста учителей, об освоении ими различных методов обучения в соответствии с современными течениями. Рассматриваются актуальные проблемы творческого развития учителей, описывается ответственность учителей за работу, поступившую на путь работы новым способом, период плодотворной работы, вооруженный множественным методом. Под влиянием педагогического климата в коллективе определяется привлекательность позиции руководства, правильная организация труда учителя, постоянная организация научных конференций, что способствует творческой работе учителей. В области глобализации используются новые технологии в системе образования, изменения в формировании знаний и навыков студентов, освоении но-

вых знаний, внедрении новшеств, извлечении ожидаемых результатов из уроков. Опыт применения интерактивных методов предполагает не информирование учителя учеником, а развитие самостоятельного мышления, формирование навыков правильного ответа.

Ключевые слова: общество, образование, творчество, развитие, навык, опыт, обучение, деятельность, развитие.

This article describes some of the issues of improving the creative growth of teachers, the development of various methods of teaching in accordance with modern trends. Actual problems of creative development of teachers are considered, responsibility of teachers for the work which has arrived on a way of work in the new way, the period of fruitful work armed with a set of methods is described. Under the influence of the pedagogical climate in the team is determined by the attractiveness of the leadership position, the proper organization of work of the teacher, the permanent organization of scientific conferences, that promotes the creative work of teacher. In the field of globalization, new technologies are used in the education system, changes in the formation of knowledge and skills of students, the development of new knowledge, the introduction of innovations, the extraction of expected results from lessons. The experience of using interactive methods involves not informing the teacher by the student, but the development of independent thinking, the formation of skills of the correct answer.

Key words: society, education, creation, development, skill, experience, training, activity, developing.

Замандын, коомдун өзгөрүшү менен билим берүү системасы да бир топ өзгөрүүлөргө учуроодо. Окуу программаларынын негизинде жазылган окуу китептери көпчүлүк мектептерге жетпей, окутууда бир топ кыйынчылыктарды жаратып, сапаттуу билим берүүгө жеткиликтүү шарт түзүлбөй келүүдө. Бир жагынан айрым мугалимдердин өз сабагына кызыкпагандыгынанбы, же өп-чап турмуштун таасириби, сабактар суз болуп, окуучулардын билимге болгон ынтызарлыгы анчейин байкалбаганыйт. Кайсыл мугалимден сураба «Кантип сабакка балдар-

ды кызыктыра алам?», «Кантип сапаттуу билим бере алам?» деген түпөйүл суроону берип келишет [1].

Мугалимдин чыгармачылык өсүшү актуалдуу проблема. Учурда көптөгөн мугалимдер жаңычыл мугалимдердин жолуна түшүп, өзүнүн ишке болгон, окуучуларга болгон мамилесин өзгөртүп, эски психологиядан арылтып, ошого жараша окутуунун көптөгөн усулдары менен куралданып үзүрлүү эмгектенип жатышкан мезгили. Бирок, тилекке каршы көпчүлүк педагогдор эски психологиядан арыла алышпай, балдарга дагы эле болсо «вертикаль» боюнча мамиледе болуп, «андай кылба, мындай кыл», «мен айткандай болот», «сенин башың ага жетпейт» ж.б. ушуга окшогон сөздөр менен баланын аракетин, умтулуусун, үмүтүн, өзүнө болгон ишенимин таш каптырып, чыгармачылык менен эмгектенүүдөн калып, эски ыкмалардан ажырай албайкалышкандыгы да чындык. Ошондуктан, педагогикалык кадрлардын чыгармачылык өсүшүн өркүндөтүү – азыркы учурдун эң актуалдуу милдети болуп саналат.

Мугалимдердин чыгармачылык активдүүлүгүн өстүрүү үчүн:

- коомго көп пайда келтирүүгө;
- окуучуу жаштарды чыныгы адам кылып өстүрүү;
- ак ниет менен иштөөгө чын дили менен киришүү;
- турмуштан артта калбоого тырышуу;
- чыгармачылык эмгекке, жаңылыкка, изденүүгө тырышуу;
- өзүнүн адистиги боюнча мыкты билермандыкка ээ болуу;
- окуучулардын аны мыкты мугалим деп таанышына жетишүү;
- өз сабагына окуучуларды кызыктырууга жетишүү;
- окуучулар менен болгон кыйынчылыктарды жеңе билүү ж.б ушул багыттар боюнча изилденген мугалимдердин жеке активдүү чыгармачылык өсүшүн камсыз кылуу үчүн шарт түзүү, алардын теориялык жана усулдук жактан көп окуп, көбүрөөк изденүүсүнө багыт берүү мектеп жетекчилеринин башкы милдети болуп саналат. Бул милдеттер мектептин жетекчилери, окуу бөлүмүнүн башчылары, илимий-усулдук колдонмолор, семинарлар, курстар, ачык сабак өткөрүүлөр аркылуу иш жүзүнө ашырылат десек болот.

Мугалимдин чыгармачылык өсүшүүчүн педаго-

гикалык коллективде чыгармачылык климат болушу керек. Жетекчилердин болгон жагымдуу позициясы коллективдеги микроклиматтын бир гана тармагы. Ал эми негизгиси- бүт коллективдин чыгармачылык өсүшкө умтулуусу, мугалимдердин эмгегинин туура уюштурулушу, окуу кабинетиндеги куралдардын толуктугу, усулдук секциялардын, илимий конференциялардын үзгүлтүксүз өтүп турушу. Эгерде ушул факторлор комплекстүү бирдикте иштесе, анда мугалимдер чыгармачылык менен иштөөгө көнүгүүлөрү шексиз.

В.А. Сухомлинский педагог үчүн «баарыдан мурда бош убакыт... Убакыт – мугалимдин эң чоң рухий байлыгы» – деген сөзүндө калет жок. Аتكени, мугалимдин бош убактысын көбөйтүүдө ал чыгармачылык изденүү менен алек болушу керек. Педагогдун чыгармачылык эмгеги – өтө көп күч-кубатты талап кылуучу татаал эмгек. Ал эми иштеп жүргөн убактылары да мектептин шартына байланыштуу кайгы-капа менен өтпөстөн, көңүлдүү, өз ишине толук канаттануу маанайында өтүшү керек.

Окуу ишмердүүлүгүндө тажрыйбасыз жаш мугалимдердин чыгармачылык өсүшү жөнүндө айтып кетсек, баарыдан мурда алардын өндүрүштүк адаптациясын, педагогикалык эмгекке адегенде эле туура көнүшүн, аны жактырып иштеп калуусун эске алуу керек. Жаш мугалимдердин теориялык билими терең жана бекем болсо да, методикалык жактан кемчилигин эске алып, аларды мыкты мугалимдер менен тажрыйба алмашуу ишине активдүү аралаштырып, сабак өтүүсүнө көмөк көрсөтүү керек. Ошондуктан, алардын биринчи кадамы мектептен досчулук камкордукту сезип тургандай болушу шарт.

Мектеп жетекчилери мугалимдерге бир топ жардам көрсөтүп, шарт түзгөндөн кийин, чыгармачыл мугалимдер да дайыма өз кесиби боюнча усулдук, теориялык жаңылыктарды издеп, таап, аны үйрөнүп жана өз ишине кеңири колдоно билиши шарт.

Азыркы замандын адамзатынын турмушуна болгон коркунучу – андагы өзгөрүүлөрдүн ылдамдыгы. Эгер адам ал ылдамдыкты кармай албай калса, ал жээкте калкып калат десек болот. Мындай чечимди 1970-жылы батыш окумуштуу философтору, социологдору жана экологдору (билимдин өнүгүш теориясын изилдөөчүлөр) чыгарышкан. Албетте, жаш муунду тарбиялоо – стратегиялык милдет. Бирок, бүгүнкү жашообуз үчүн милдет алган чоң адамдардын компетенттүүлүгүчүн кандайдыр бир чечим кабыл

алуубуз керек [2].

Азыркы кездеги ааламдашуу айдыңында билим берүү тармагындагы жаңы технологияны пайдалануу зарыл экендигин бир нече педагогика илиминин докторлору далилдеди жана бул тармакта көптөгөн педагогикалык окумуштуулар жигердүү иштешкен. Алардын ар бири өзгөчө окутуунун усулдарын ойлоп таап, аны жалпыга жарыялашкан. Мисалы, өз мезгилинде В.Ф. Шаталовдун методу мектептеги мугалимдер үчүн табылгыс тажрыйба болгон. 1970- жылдары орто билим берүү тармагына окутуунун жаңы формаларын киргизүүнү ошол учурдагы чыгармачыл мугалимдер сунуш кылган. Бул сунушту педагогдор Шаталовдун иш тажрыйбасы аркылуу ишке ашырышкан жана бул окутуу процессин коом өтө кызыгуу менен жылуу кабыл алган.

В.Ф. Шаталовдун иш тажрыйбасынын маанимаңызы жана өзгөчөлүктөрү мында эле:

1. Эң башкысы билимдерди, көндүмдөрдү жана билгичтиктерди калыптандыруу;

2. Бардык окуучуларды, начар окугандарды да окутуу.

3. Тез окутуу [3].

Ал эми Исак Бекбоевич Бекбоев агайыбыз окутуунун максаттары билим берүүнүн мазмуну менен, ал эми билим берүүнүн мазмуну төрт элементти камтып, анын экинчи элементинде ишмердүүлүктүн буга чейин жалпыга белгилүү болгон ыкмаларын ишке ашыруунун тажрыйбалары (билимдерди практикалык жана интеллектуалдык иштерде колдонуунун ыкмалары, б.а. билгичтиктер менен көндүмдөр) деп, чечмелеп көрсөткөн [4]. Окуу ишмердүүлүгү эң эле татаал ишмердүүлүк болгондуктан, баланын окуу ишкердүүлүгүн калыптандыруу, өнүктүрүү педагогдор үчүн эң эле маанилүү иш аракет экендиги белгилүү. Албетте, жаңы билимдерди өздөштүрүү бул – сабактын негизги этабы. Окуучулар теориялык билимдерди терең түшүнгөнгө чейин эч кандай көнүгүүлөрдү, иш аракеттерди жасай албоосу маалым. Алар эң алгач кандайдыр бир билген билимдерине таянып, ошол билимдин негизинде бир нерсе аткаруу, өздөштүрүлгөн билимдерди практикада колдонуу аркылуу билгичтик көндүмдөргө ээ болот. Ошондуктан, ар бир педагог окуу ишмердүүлүгүн ишке ашырууда эң алгач окуучунун көндүмдөрүн жана билгичтиктерин калыптандыруусу зарыл. Антпесе, сабактын негизги максаты болгон жаңы билимдерди өздөштүрүү окуучулар үчүн да кыйынчылык-

ты туудурат. Мезгил өтүп, доор алмашкан сайын билим берүү тармагында да бир топ өзгөрүүлөр, жаңылыктар кирүүдө. Мисалы, бүгүнкү күндө өнүккөн технология билим берүү тармагында да кеңири пайдаланылып келет. Албетте, окутуунун бул багытын коом өзү талап кылууда.

Албетте, окуучулардын активдүүлүгү жана алардын окууга болгон жоопкерчилиги, окууга болгон кызыгуусу, аракети өзүнөн-өзү эле пайда болбойт. Ага мугалим демилге берип, ар кандай ыкмаларды чыгармачылык менен пайдаланып, ошону менен бирге өзү тарабынан ар кандай табылгалар менен кошумчалап, чеберчилигин көрсөтсө, мугалим менен окуучулардын биргелешип (акылдашуу, пикирлешүү) өз ара аракеттенүүсүнөн натыйжалуу сабак келип чыгат жана мугалим да көздөгөн натыйжасын сабактан алат.

Педагогикалык технология – окуу процессин окуучулар үчүн да, мугалимдер үчүн да эң ыңгайлуу кылып долбоорлоо, уюштуруу жана өткөрүү максатында ар тарабынан өтө кылдат ойлонулган, биргелешкен педагогикалык ишмердүүлүктүн модели деп В.М. Монахов педагогикалык технология жөнүндө өзүнүн уникалдуу оюн айткан.

Мындан төмөндөгүдөй жыйынтык чыгарып алууга болот. Мугалим заман агымына, жеткинчек балдардын талабына же учурдагы психологиясына жараша окутуунун түрдүү усулдарын өздөштүрүүсү зарыл. Коомдун өсүп-өнүгүшүндө билим берүүнүн орду өзгөчө, анткени, билим берүүнүн мазмунуна жана натыйжасына жараша өлкөнүн, мамлекеттин келечегин аныктап алууга болот. Өсүп-өнүгүүгө өбөлгө болуучу бул тармакты өнүктүрүү үчүн мына ушул багытты, башкача айтканда, педагогика кесибин тандап келген студенттерди өз кесибинин мыкты адиси кылып тарбиялап чыгаруу, учурдун талабына жараша окутууну ишке ашыруу, окуу процессинин ар түрдүү формаларын билгичтик менен колдонууну жана аны өркүндөтүүнү, окуучулардын азыркы коомдо зарыл болгон көндүмдөрүн иштеп чыгууга, окууга кызыктырууга интерактивдүү усулдарды колдонуу. Интерактивдүү усулдарды колдонуудагы негизги максат – окуучуларга маалымат берүү эле эмес, алардын өз алдынча ойлонуусун, ошого жараша жоопторун да туура таба билүү көндүмдөрүн калыптандыруу болуп саналат.

Азыркы учурдун чыныгы педагогу чебер, чыгармачыл, жаңыча иштей билген, ар тараптан өнүк-

көн, улам жаңы маалыматты алып, аны практика менен байланыштыра билген тажрыйбалуу мугалим болуу керек. Ошондуктан, бекеринен Н.Н.Талызина «Ар бир педагог таалим-тарбия процессин жүргүзүүдөн мурда, окуу процессинин технологиясы жөнүндөгү билимдердин тутумуна ээ болушу зарыл. Анткени, илим менен практиканын ортосунда өзгөчө илим болуш керек» – деп айтпаса керек.

Балала кантип билим берүү же окуу ишмердүүлүгүн ишке ашырууда жаңы технология менен жабдуу кайсы бир деңгээлде мамлекетке да көз каранды болот. Себеби, жалпыга милдеттүү болгон орто билим берүүнүн планын мамлекет аныктап берет. Андыктан, билим берүү өзгөчө орто билим берүү тармагын өнүктүрүү, аны көзөмөлдөө бир гана мугалимдердин эмес, жалпы мамлекеттик деңгээлде карай турган, көңүл бөлө турган маселелердин бири.

Адабияттар:

1. Муратов А., Акматов К. «Окутуунун жаңы технологиялары». - Б., 2017.
2. Раимкулова А.С., Акиева Г.С., Асипова Н.А., Сатыбекова Т.С. «Жогорку мектептин педагогикасы». - Б., 2017
3. Байгазиев С. «Азыркы мектептеги тарбия: максаты, мазмуну жана технологиясы». - Б., 2009.
4. Бекбоев И.Б. «Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери». - Б., 2015.
5. Момуналиев С. «Педагогикалык-психологиялык терминдердин сөздүгү». - Б., 2014.
6. Тайиров М.М., Мурзаев М.С. «Окутуунун жаңы технологиялары». - Ош, 2009.
7. Эл агартуу илимий методикалык журналы. - №7-10. - Б., 2017.
8. Мурзаев М.С. «Кыргыз элдик педагогикасындагы инсанды социалдаштыруунун өнүгүүсү». - Б., 2013.

Рецензент: к.пед.н., доцент Даминова И.Д.